

УДК 378.018.8:373.5.011.3-051:796-027.561]:316.6-056.153:796.085(045)

КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У СТВОРЕННІ ПОЗИТИВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО КЛІМАТУ В СПОРТИВНІЙ КОМАНДІ

Григорій Хомяк, аспірант, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-6408-6363

E-mail: superhamster77@gmail.com

У статті обґрунтовано поняття, сутність професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у створенні позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді та її компонентний склад. Запропоновано визначення професійної компетентності. Встановлено, що професійна компетентність у створенні позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді дозволяє оптимізувати процес її підготовки та підвищити ефективність тренувальної та змагальної діяльності, що є першорядним завданням будь-якого вчителя фізичної культури як спортивного тренера. Розкрито значення і сутність соціально-психологічного клімату у спортивній команді. Розкрито ознаки оптимального психологічного клімату. Виділено 5 ключових позицій для вирішення проблеми формування позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді, які мають значення для професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури. Обґрунтовано структурні компоненти професійної компетентності.

Ключові слова: професійна компетентність; майбутні учителі; фізична культура; створення; позитивний соціально-психологічний клімат; спортивна команда; система; формування; компоненти.

COMPETENCE OF FUTURE TEACHERS OF PHYSICAL CULTURE IN CREATING A POSITIVE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL CLIMATE IN A SPORTS TEAM

Hryhoriy Khomyak, Graduate Student, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: 0000-0002-6408-6363

E-mail: superhamster77@gmail.com

The article substantiates the concept, the essence of the professional competence of future physical education teachers in creating a positive social and psychological climate in a sports team and its component composition. The definition of professional competence is proposed as an integral characteristic of business and personal qualities of specialists, which reflects the level of knowledge, abilities and skills, experience sufficient to carry out certain activities related to decision-making. It has been established that professional competence in creating a positive socio-psychological climate in a sports team allows to optimize the process of its preparation and increase the effectiveness of training and competitive activities, which is the primary task of any physical education teacher as a sports coach. The meaning and essence of the socio-psychological climate in a sports team is revealed as a

relatively stable emotional and dynamic mood typical for this team, which is an integral characteristic of the team, reflecting the objective and subjective conditions of the team's life. The signs of an optimal psychological climate are revealed. Highlighted 5 keys positions for solving the problem of forming a positive socio-psychological climate in a sports team, which are important for the professional activity of a future physical culture teacher. A system of forming the professional competence of the future physical culture teacher has been developed, the purpose of which is to create conditions for acquiring the necessary experience of creating a social and psychological climate. The structural components of this competence are substantiated: motivational, cognitive, constructive, activity-organizational reflexive. It is proven that each component performs a specific role in the functioning of professional competence and has a specific content. In interaction, they form a functional system of professional competence in creating a positive social and psychological climate in a sports team, determine the teacher's ability to successfully carry out professional activities.

Keywords: professional competence; future teachers; physical culture; creation; positive socio-psychological climate; sports team; system; formation; components.

Сучасний етап розвитку суспільства передбачає кардинальні зміни у різних сферах професійної діяльності. Зростання ролі організованості та згуртованості людських спільнот у вирішенні професійних завдань обумовлено новою якістю професійної діяльності в інноваційному суспільстві. Це стосується і спортивної діяльності. Сучасний спорт передбачає наявність значної кількості опосередкованих чинників, що впливають на його розвиток та вдосконалення. Зростає роль оптимізації міжособистісних взаємин у людських спільнотах під час вирішення професійних завдань, що цілком належить і до діяльності у сфері командних видів спорту, і розвитку дитячо-юнацьких спортивних об'єднань.

Спортивна діяльність передбачає наявність різних об'єднань та колективів, які беруть участь у процесі підготовки команд та визначають її якість. Крім того, вона пов'язана з різними стрес-факторами, вплив яких знижує взаєморозуміння партнерів, погіршує психологічний клімат, що негативно позначається на результативності діяльності спортсменів. Особливо гостро ця проблема постає у видах спорту командно-ігрового характеру, де результативність визначається якістю взаємодії. Неприятлива обстановка на тренувальних заняттях, психологічний дискомфорт, неадекватна в моральному відношенні реакція на дії партнера на змаганнях негативно позначаються на настрої спортсменів, створюючи нервозність, викликаючи емоційну нестійкість, незадоволеність діями партнера. Все це впливає на спортивну мотивацію, результативність тренувальної та змагальної діяльності як окремих спортсменів, так і команди в цілому, на можливості самореалізації особистості та розкриття її ігрового потенціалу. Зазначена соціально-педагогічна та психологічна специфіка сучасного спорту диктує серйозні вимоги до професійних здібностей майбутнього вчителя фізичної культури у сфері ефективного управління взаємовідносинами у спортивних колективах.

Одним із аспектів підготовки майбутніх учителів, які працюють з дітьми у спортивних колективах, є формування у них компетентності у напрямі згуртування спортивних об'єднань, створення та підтримки сприятливого для спортивних досягнень та розвитку особистості майбутнього спортсмена соціально-психологічного клімату.

Ефективність професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури, одним із показників якої можна вважати змагальну результативність його вихованців, обумовлена не тільки досконалістю фахових знань, умінь і навичок, а й здатністю

повною мірою їх реалізувати.

Отже, від компетентності майбутнього вчителя фізичної культури залежить якість процесу підготовки спортсменів та результат їхнього виступу на змаганнях.

Проблему підвищення ефективності діяльності майбутнього вчителя фізичної культури науковці пов'язують з його здатністю до психолого-педагогічного впливу, як на окремого спортсмена, так і на команду в цілому, що трактується фахівцями як один з пріоритетних напрямів розвитку психології спорту (І. Іваній [3], Н. Олійник [4]).

Педагогічні спостереження та узагальнення практичного досвіду (І. Остополець [5], О. Пономарьов [6] та ін.) довели, що результати досліджень соціально-психологічного клімату в спортивних командах можуть бути практично використані майбутнім учителем фізичної культури у різноманітних педагогічних варіантах для раціональної організації навчально-тренувального процесу і для якісної психологічної підготовки спортивної команди до змагань. Зростаюча роль встановлення продуктивних професійних взаємин між гравцями, як вважає В. Вінс є основою створення позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді та передумовою підвищення ефективності її діяльності [1, с. 9]. Але спортивна практика, як доводить І. Остополець, особливо на вітчизняних прикладах, показує, що майбутні учителі фізичної культури недостатньо володіють засобами психолого-педагогічного впливу на спортсменів, вони не готові до вирішення цієї проблеми і намагаються відсунути її на другий план у порівнянні з фізичною та техніко-тактичною підготовкою [5, с. 44].

У зв'язку з цим необхідно підвищити рівень професійної компетентності та конкурентоспроможності на ринку праці. Вирішення цієї проблеми потребувало уточнення змісту поняття «компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у створенні позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді».

Питання професійної компетентності в останнє десятиліття стали предметом пильної уваги педагогічної науки. У педагогічній літературі особливе значення питанням формування професійної компетентності майбутнього педагога у різних галузях науки з урахуванням використання нових освітніх технологій розглядалися у працях таких учених, як В. Сікора [7], А. Чепелюк [8] та ін. Поняття «компетентність» набуло широкого поширення, що продиктовано новими стандартами суспільства і необхідністю пристосовуватися до умов, що змінюються. Найчастіше це поняття використовується для характеристики високого рівня кваліфікації та професіоналізму. Професійна компетентність сприймається як характеристика якості підготовки фахівця, потенціалу ефективності професійної діяльності [9, с. 260].

Найвищою властивістю розвитку особистості є професійна компетентність. Під професійною компетентністю в загальному прийнято розуміти інтегральну характеристику ділових та особистісних якостей фахівців, що відображає рівень знань, умінь та навичок, досвіду, достатніх для здійснення певної діяльності, яка пов'язана з прийняттям рішень.

Досліджуючи проблему професійної компетентності, К. Шевченко розкриває зміст цього поняття з погляду діяльнісного підходу, за яким компетентність є результатом освоєння знань, умінь та навичок та забезпечує необхідний рівень вирішення завдань діяльності [9, с. 261].

Щодо професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури, розглядаємо професійну компетентність. Професійно компетентним є така праця

вчителя, у якій на високому рівні здійснюється педагогічна діяльність, педагогічне спілкування, реалізується його особистість, досягаються достойні результати вихованців.

За основу обрано розуміння професійної компетентності як комплексу якостей, знань, практичних умінь і навичок, станів і відносин, необхідних для досягнення результатів.

Професійна компетентність людей, які працюють у системі «людина-людина», до яких належить і професія вчителя, визначається не лише базовими (науковими) знаннями та вміннями, а й ціннісними орієнтаціями фахівця, мотивами його діяльності, розумінням себе у світі і світу навколо себе, стилем взаємин із людьми, з якими він працює, здатністю до розвитку свого творчого потенціалу. У професії майбутнього вчителя фізичної культури до цього списку додається здатність розуміти та впливати на духовний світ своїх вихованців; повага до них; здатність створювати позитивний психологічний настрій у команді; професійно значущі особисті якості. Відсутність хоча б одного з компонентів руйнує всю систему та зменшує ефективність діяльності майбутнього вчителя фізичної культури.

У нашому дослідженні, компетентність у створенні позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді дозволяє оптимізувати процес її підготовки та підвищити ефективність тренувальної та змагальної діяльності, що є першорядним завданням будь-якого вчителя фізичної культури як спортивного тренера.

Системоутворюючим компонентом професійної компетентності є особистісний компонент, у якому першому плані висувуються якості, які забезпечують вирішення педагогічних завдань лише на рівні соціально-моральної відповідальності, а пріоритетними у структурі базового компонента є психолого-педагогічні, соціокультурні знання вчителя.

Характеризуючи компетентність з різних позицій, можна зробити висновок, що її формування означає утворення системи таких мотивів, відносин, установок, рис особистості, накопичення знань, умінь, навичок, які, активізуючись, забезпечують майбутньому вчителю фізичної культури можливість ефективно виконувати свої функції.

Як цілісне утворення професійна компетентність є системою, між компонентами якої існують функціональні залежності. Для її характеристики необхідно розглянути специфіку діяльності майбутнього вчителя фізичної культури та закономірності становлення психологічного клімату в спортивній команді.

Особливого значення психологічні чинники набувають у роботі майбутнього вчителя фізичної культури в ігрових командних видах спорту, у яких гравці особливо схильні до різних конфліктних проявів, що виникають в результаті постійної взаємодії у психологічно напружених умовах. Результат спортивної діяльності значною мірою залежить як від майстерності окремих гравців, а й від злагодженої роботи всієї команди, де мотивація кожного гравця підпорядкована одній спільній меті [4, с. 113]. Соціально-психологічний клімат спортивної команди є результатом системи взаємовідносин, що формується в групі при цілеспрямованому психолого-педагогічному впливові майбутнього вчителя фізичної культури [1, с. 11]. Компетентний вчитель не тільки помітить соціально-психологічні зміни всередині спортивного колективу, зможе

зрозуміти і пояснити певне явище або ситуацію в команді, але й прореагує так, щоб своєю позицією чи дією сприяти створенню позитивного соціально-психологічного клімату.

Для нашого дослідження найбільшу значимість становить залежність соціально-психологічного клімату та результату спортивної діяльності. Освоюючи закономірності формування позитивного психологічного клімату у команді, майбутній вчитель фізичної культури підвищує ефективність своєї роботи з командою.

Соціально-психологічний клімат у спортивній команді – це відносно стійкий, типовий для цієї команди емоційно-динамічний настрій, він є інтегральною характеристикою колективу, відображає об'єктивні та суб'єктивні умови життєдіяльності команди.

Процес формування професійної компетентності передбачає набуття майбутнім учителем знань про різні види соціально-психологічного клімату, які моменти його характеризують і який із видів необхідно брати за основу, за зразок [1, с. 10].

Ознаками оптимального психологічного клімату є: довіра та висока вимогливість членів групи один до одного; сформованість статусно-рольової структури та лідерських позицій (ділової та емоційної), що приймаються всією групою; доброзичлива та ділова критика; вільне вираження власної думки під час обговорення питань, що стосуються всього колективу; вибудовування міжособистісних відносин на основі внутрішньої мотивації; відсутність неадекватного тиску вчителя на гравців та визнання за ними права приймати значущі для групи рішення; прийняття на себе відповідальності за стан справ у групі кожним із її членів [6, с. 47].

Для вирішення проблеми формування позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді нами виділено 5 ключових позицій, які мають значення для професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури.

По-перше, суттєвим елементом у загальній концепції соціально-психологічного клімату є характеристика його структури як композиції основних компонентів у межах аналізованого явища за єдиною основою, зокрема за категорією «відносини». У структурі соціально-психологічного клімату стає очевидним наявність двох основних підрозділів – ставлення людей до змісту своєї діяльності та їх ставлення один до одного [1, с. 12].

По-друге, у згуртованій спортивній команді змінюються характеристики поведінки її членів, а спільна діяльність здійснюється на особливому психологічному ґрунті. Згуртований колектив здатний легше долати труднощі, мобілізувати зусилля, не допускати розбіжностей та шкідливих конфліктів ні на тренуванні, ні на змаганнях, забезпечувати простір для розвитку можливостей кожного спортсмена.

По-третє, високий рівень психологічної сумісності позитивно пов'язаний з ефективністю спільної діяльності. При спільній роботі в команді стійкість діяльності та її якість визначаються не так індивідуальним внеском, скільки ступенем їх взаємодії [3, с. 109]. Цим пояснюється і неможливість передбачення ефективності роботи групи в цілому, якщо ґрунтуватися лише на заздалегідь виявлених особливостях кожного з членів групи.

По-четверте, завданням компетентного вчителя фізичної культури є точне визначення статусно-рольової структури групи. Здатність визначити картину рангової розстановки окремих членів досліджуваної групи, теми та напрямів розвитку

соціально-психологічних зв'язків у спортивній команді (В. Вінс [1]), вміння сформувавши сильні лідерські позиції щодо ділової та емоційної структур команди (О. Гринь [2]) дозволить вчителю більш ефективно керувати соціально-психологічним кліматом і визначити напрямки його розвитку.

По-п'яте, дезорганізуючим елементом у спільній діяльності є конфлікт, який розглядається Н. Олійник з позиції загрози груповим процесам, міжособистісної комунікації та нормалізації соціально-психологічного клімату. Компетентність тренера в цьому питанні полягає у правильному виборі власної позиції в конкретних обставинах для адекватного виходу з конфліктної ситуації [4, с. 182].

На основі характеристик соціально-психологічного клімату спортивної команди всі вміння майбутнього вчителя фізичної культури як тренера в управлінні взаємовідносинами спортсменів спрямовані або на посилення тенденції прогресивних змін, які забезпечують позитивний психологічний клімат, або на протидію тенденціям, пов'язаним із дезорганізацією цього процесу.

На основі наведеного вище аналізу факторів, що впливають на формування позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді, ми позначимо позиції, з якими будуть пов'язані психолого-педагогічні ситуації, що створюються. Їх призначення дати майбутньому учителю досвід управління взаєминами на різних етапах формування команди та в різних умовах її діяльності.

Різні автори (В. Сікора [7], А. Чепелюк [8]) виділяють у складі компетентності як у системно-структурному утворенні компоненти професійно-змістовий, професійно-діяльнісний та професійно-особистісний. Професійно-змістовий компонент передбачає наявність у вчителя теоретичних знань з основ наук, що вивчають особистість людини, що забезпечує усвідомленість при визначенні змісту його професійної діяльності з виховання, навчання та освіти дітей. Професійно-діяльнісний компонент містить професійні знання та вміння, апробовані в дії, освоєні особистістю як найбільш ефективні. Професійно-особистісний компонент включає професійно-особистісні якості, що визначають позицію та спрямованість вчителя як особистості, індивіда та суб'єкта діяльності.

Для формування компетентності у будь-якій сфері діяльності та, у створенні позитивного соціально-психологічного клімату зокрема, на думку К. Шевченко, необхідна наявність гностичного компонента. Обґрунтованість та усвідомленість майбутньої діяльності формується на основі системи знань та закономірностей досліджуваного процесу. Ця сукупність складає когнітивний компонент, як систему знань майбутнього вчителя фізичної культури, що становлять основу його професійної діяльності та впливають на її ефективність [9, с. 261].

До змісту когнітивного компонента входить упорядкована система теоретико-методологічних, науково-практичних та фахових знань, необхідних для розуміння соціально-психологічних процесів спортивного колективу, уміння їх адаптивного, творчого використання для особистісного та професійного самовдосконалення при виконанні навчальної та професійної діяльності.

Досягнення високого рівня діяльності вчителя в команді ґрунтується на організаторських та комунікативних здібностях (А. Чепелюк). Саме від них залежить ефективність використання інших засобів, які можуть забезпечити ефективність педагогічної роботи. Організаторські здібності – це, по-перше, здатність організувати

колектив, згуртувати його, надихнути на вирішення важливих завдань і, по-друге, здатність правильно організувати свою роботу. Організація власної роботи передбачає вміння правильно планувати і самому контролювати її [8, с. 205].

Комунікативні здібності – здібності до спілкування з дітьми, вміння знайти правильний підхід до тих, хто займається, встановити з ними доцільні з педагогічного погляду взаємини, наявність педагогічного такту [9, с. 259].

Для реалізації фахових психологічних знань на практиці та використанні їх у роботі зі спортивною командою потрібна наявність аналітичних, прогностичних, проєктивних та діагностичних умінь. На основі цих умінь вчителю необхідно реалізовувати ряд процесів: розчленовувати педагогічні явища в команді на складові елементи (умови, причини, мотиви, стимули, засоби, форми прояву та ін.); правильно діагностувати педагогічне явище і робити відповідні висновки; прогнозувати розвиток колективу: динаміку його структури, розвиток системи взаємовідносин, зміну становища активу та окремих гравців у системі взаємовідносин тощо; прогнозувати розвиток особистості: її особистісно-ділових якостей та поведінки, труднощів у встановленні взаємовідносин з гравцями; проєктувати низку заходів щодо створення позитивного соціально-психологічного клімату у команді під час основного навчально-тренувального процесу.

На основі визначеної структури професійної компетентності розроблено систему її формування, метою якої є створення умов для набуття майбутній вчителем фізичної культури необхідного досвіду створення соціально-психологічного клімату.

На основі узагальнення результатів дослідження зроблено припущення, що структурними компонентами цієї компетентності є:

1) мотиваційний компонент, сформованість якого забезпечує безпосередню мотиваційну включеність у професійну діяльність, яка сприяє підвищенню творчої активності, самостійності, ініціативності та інтересу майбутніх учителів до діяльності та предмету;

2) когнітивний, що включає психолого-педагогічні та фахові знання про особливості спортивного колективу та закономірності його формування. Сформованість когнітивного компоненту свідчить про те, що майбутні вчителі оперують основними поняттями та фактичною інформацією про мету та форми виховної роботи в колективах, про особливості спільної діяльності, сумісність членів колективу, структуру спортивної команди як різновиду малої соціальної групи, види та етапи перебігу конфліктів, шляхи виходу з конфліктних ситуацій;

3) конструктивний, пов'язаний з проєктуванням ситуацій підтримки психологічного клімату, зі здатністю вчителя планувати та організовувати заходи щодо створення позитивного соціально-психологічного клімату в ході основного навчально-тренувального процесу для підвищення його ефективності. Уміння цього блоку дозволяють майбутньому вчителю здійснювати відбір змісту, форм, методів та засобів психолого-педагогічного впливу в їх оптимальному поєднанні;

4) діяльнісно-організаційний компонент передбачає володіння технологіями нормалізації та підтримки соціально-психологічного клімату. Зазначений блок містить підсистему фахових та загальнопедагогічних умінь – діагностичних, аналітичних, прогностичних, проєктивних, які дозволяють реалізувати теоретичні знання та ідеї на практиці;

5) рефлексивний пов'язаний з оцінкою стану та змін у психологічному кліматі спортивної команди, з самоорганізацією та психологічною саморегуляцією самого вчителя.

Кожен з цих компонентів виконує специфічну роль у функціонуванні професійної компетентності та має специфічний зміст. Вони у взаємодії утворюють функціональну систему професійної компетентності у створенні позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді, визначають можливості вчителя успішно здійснювати професійну діяльність.

Отже, виходячи з наведеного вище аналізу нами уточнено поняття «професійна компетентність майбутніх учителів фізичної культури у створенні позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді» – це сукупність спеціальних знань, умінь і психолого-педагогічних якостей особистості, що забезпечує підвищення ефективності вирішення професійно педагогічних завдань щодо вдосконалення підготовленості спортсменів за допомогою цілеспрямованого вибудовування міжособистісних відносин у спортивній команді.

Встановлено, що професійна компетентність у створенні позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді дозволяє оптимізувати процес її підготовки та підвищити ефективність тренувальної та змагальної діяльності, що є першорядним завданням будь-якого вчителя фізичної культури як спортивного тренера. Розкрито значення і сутність соціально-психологічного клімату у спортивній команді. Розкрито ознаки оптимального психологічного клімату. Обґрунтовано структурні компоненти професійної компетентності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у експериментальній перевірці сформованості компонентів професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у створенні позитивного соціально-психологічного клімату в спортивній команді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вінс В., Белякова С. Психологічні аспекти формування соціально-психологічного клімату в спортивній дитячій групі. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 12. Психологічні науки*. Вип. 15(60). 2021. С. 5–13.
2. Гринь О. Р. Психологічне забезпечення та супровід підготовки кваліфікованих спортсменів: навч. посіб. К.: Олімпійська література, 2014. 233 с.
3. Іваній І. В., Сергієнко В. М. Психологія фізичного виховання та спорту: навч.-метод. посіб. Суми: ФОП Цьома С. П., 2016. 204 с.
4. Олійник Н. А., Войтенко С. М., Олійник Н. А., Войтенко С. М. Психологічні особливості спортивної діяльності: монографія. Вінниця: ВНАУ, 2020. 240 с.
5. Остопольєв І. Ю., Лисенко Л. Л. Психологія фізичного виховання: навч. посіб. Слов'янськ: ДДПУ. 2015. 102 с.
6. Пономарьов О. С., Зінченко Л. В. Професійна відповідальність у спортивній педагогіці : навч. посібн. Харків: НТУ «ХП». Видавець О. А. Мірошніченко, 2019. 200 с.
7. Сікора В. В. Формування інтерактивної компетентності майбутніх учителів фізичної культури в освітньому процесі закладів вищої освіти: дис. ... докт. філософії – 011 Освітні, педагогічні науки. Харків, 2021. 294 с.
8. Чепелюк А. В. Формування психолого-педагогічної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у вищому навчальному закладі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2014. 271 с.
9. Шевченко К. О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія Психологічні науки*. 2014. Вип. 2.13(109). С. 258–263.

REFERENCES

1. Vins, V., Bieliakova, S. (2021). Psykholohichni aspekty formuvannia sotsialno-psykholohichnoho klimatu v sportyvni dytiachii hrupi. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 12. Psykholohichni nauky*, 15(60), 5–13 [in Ukrainian].
2. Hryn, O. R. (2014). Psykholohichne zabezpechennia ta suprovid pidhotovky kvalifikovanykh sportsmeniv. K.: Olimpiiska literatura [in Ukrainian].
3. Ivani, I. V., Serhienko, V. M. (2016). Psykholohiia fizychnoho vykhovannia ta sportu. Sumy: FOP Tsoma S. P. [in Ukrainian].
4. Oliinyk, N. A., Voitenko, S. M., Oliinyk, N. A., Voitenko, S. M. (2020). Psykholohichni osoblyvosti sportyvnoi diialnosti. Vinnytsia: VNAU [in Ukrainian].
5. Ostopolets, I. Iu., Lysenko, L. L. (2015). Psykholohiia fizychnoho vykhovannia. Sloviansk: DDPU [in Ukrainian].
6. Ponomarov, O. S., Zinchenko, L. V. (2019). Profesiina vidpovidalnist u sportyvni pedahohitsi. Kharkiv: NTU «KhPI». Vydavets O. A. Miroshnychenko [in Ukrainian].
7. Sikora, V. V. (2021). Formuvannia interaktyvnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury v osvithomu protsesi zakladiv vyshchoi osvity. *Doctor of philosophy's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
8. Chepeliuk, A. V. (2014). Formuvannia psykholoho-pedahohichnoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury u vyshchomu navchalnomu zakladi. *Candidate's thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
9. Shevchenko, K. O. (2014). Pedahohichna fasylytatsiia u konteksti profesiinoi kompetentnosti vchytelia. *Naukovyi visnyk Mykolaiivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Serii Psykholohichni nauky, issue 2.13(109)*, 258–263 [in Ukrainian].